

kakšen urbani kulturni šok. V Mariboru ni bilo na začetku 80-ih niti enega kluba, kjer bi vrteli punk glasbo. Vendar je bil punk vseeno zelo pomemben za oblikovanje mladinskega življenja. Pripomogel je k oblikovanju Mladinskega kulturnega centra in vplival na nastanek neodvisne radijske postaje (MARŠ). Mladi so bili ob svojih poskusih, da bi si izborili svoj prostor pod soncem, hitro in učinkovito zatrti z najrazličnejšimi birokratskimi zankami. Tudi v 90-ih letih je podkulturno delovanje v Mariboru zelo šibko, alternativna dogajanja se dogajajo edino v zasedeni vojašnici (Pekarna). Živahneje je v okoliških manjših mestih, kot so Ptuj, Ormož, Gornja Radgona in Šentilj.

Punk se je v začetku 80-ih najbolj razvil na področju Slovenskih goric, kjer je nastalo kar nekaj lokalnih skupin, kot so npr.: Masakr, Butli, Džumbus in Center za dehumanizacijo. Pomembna je bila predvsem vas Trate, kjer je pričel delovati rock klub, v katerem se je ob koncu tedna zbirala mladina. Prihajali so celo iz Maribora, tako se je razširil glas o tamkajšnjem klubu, v katerem so vrteli punk glasbo, prirejali koncerte, nekateri posamezniki pa so začeli izdajati tudi punkovski fanzini "Bla Bla Bla". Obiskovalci kluba so imeli nenehne težave z lokalnimi avtoritetami, katerih nameni so bili preprečiti delovanje kluba.

Tretje poglavje se na izviren etnografski način ukvarja z zgodovinskim opisom Slovenskih goric in njenega lokalnega prebivalstva. Avtor nam predstavi ljudsko glasbeno ustvarjalnost na teh področjih, vplive in interakcije med ruralno kulturo in "zunanjjo" podkulturo, socialno okolje in ozadje punkovske scene v Slovenskih goricah in reakcije lokalnega prebivalstva na delovanje kluba.

Od zgoraj navedenih skupin je danes aktivna samo še ena in to je Center za dehumanizacijo. Nastanek, razvoj in opis vseh vidikov delovanja te skupine je tema četrtega poglavja. Izčrpen opis vaše rock skupine je bil mogoč le s pomočjo številnih pogovorov, ki jih je avtor opravil

s člani skupine. Individualni posamezniki so s svojo ustvarjalnostjo prestopili meje lokalne, najstniške angažiranosti in s svojim izvirnim glasbenim izrazom dokazali, da pripadajo svetu rock glasbe. Njihova glasbena govorica se je z leti vse bolj izoblikovala, njihova besedila so postajala čedalje bolj izdelana in kritična, in čeprav govorijo le o preprostih ljudeh s področja Slovenskih goric, so del neizbrisne globalne rock scene, ki temelji na klubskem dogajanju, kjer se srečujejo zvesti privrženci tovrstnega načina življenja in po svoje oblikujejo svoje okolje v iskreno glasbeno doživetje. Temeljna izkušnja tega poglavja je prepletenost lokalnega in globalnega sveta, odnos med tradicijo in inovacijo, ki oblikuje celovito osebnost, katere temelj je toleranca in razumevanje za drugačnost in drugega.

V zadnjem poglavju avtor analizira odnos med ljudsko in popularno glasbo. Odgovori na ta vprašanja niso enostavni, toda dejstvo je, da je rock globalni fenomen, ki pa ne more delovati drugače kot skozi lokalne forme in univerzalne vsebine množične kulture se lahko univerzalizirajo le skozi partikularno izkušnjo.

Knjigo Rajka Muršiča je potrebno označiti kot pozitivno delo, saj je delo pomembno za razumevanje slovenskega rock življenja v preteklosti kot tudi v sedanjosti. Res pa je, da je potrebno rock živeti, kajti šele tako ga bomo sposobni tudi razumeti.

Bran Škerjanec

Kronika človeštva

Mladinska knjiga, 1996,
1147 str.
prevedla Nada in Dušan
Voglar

Pred nami je prevod ene od knjig iz nemške založbe Kronik Verlag. To pot ne gre za katero od ožje specializiranih kronik te založbe kot sta *Kronika 20. stoletja* ali *Kronika druge svetovne vojne*, ampak kar za *Kroniko človeštva*. Knjiga velikega formata tehta tri kilograme in pol; verjemite mi, tega podatka ne prepisujem kot sholastik iz drugih virov, ampak sem ga tudi sama preverila. Teža, trdo vezane platnice in gladek papir se zdijo že kar zagotovilo za kakovost, še posebej ko gre za izdelek made in Germany. Odločila sem se, da me teža, bogato slikovno gradivo in velik format knjige ne bodo prestrašili, poskušala bom poiskati dobre in slabe strani knjige, njenega vsebinskega razporeda, načina obravnave.

Kakšna je zunanja oblika? V začetke človeštva nas uvedejo pregledi dogodkov, ki so na naslednjih straneh prikazani posamično. Pregledi jih umeščajo v širši kontekst zgodovinskega dogajanja, opozarjajo na civilizacijske in kulturne značilnosti obdobja, so kot okvir, v katerega se zložijo drobci zgodovinskih dogodkov. Poglejmo nekatere naslove pregledov: *Pot do Homo sapiensa*, *Neolitska revo-*

Lucija, Visoke kulture Mezopotamije, Stari Egipt, Kreta in Mikene so naslovi, ki segajo do 1200 pr. n. š. Dvajseto stoletje razlagajo pregledi: *Imperialistične svetovne države, Judovstvo in cionizem, Prva svetovna vojna in kriza buržoazije, Oktobrska revolucija in komunizem, Svetovna gospodarska kriza in druga svetovna vojna, Oblikovanje blokov in supersil, Osamosvajanje tretjega sveta*. V 20. stoletju se "človeštvo" zoži na zahodni del, ko beremo prikaze dogodkov, pa vidimo, da je malo več poudarka na nemškem delu "človeštva".

Glavni del knjige ima koledar na levi strani, ta v časovnem zaporedju strnjeno opisuje zgodovinske dogodke. Za vsak kontinent je določena posebna barva, modra označuje Evropo in se pojavlja pogosteje od drugih. Pri nekaterih dogodkih so kazalke, ki nas opozarjajo, da obširnejša razlaga sledi desno od koledarja. K prikazom spadajo tudi številne slike, ki dopolnjujejo besedilo, oblikovano kot članki iz časopisa, puščice vodilke nas usmerijo k drugim dogodkom, ki so s tem povezani. Pogosto desna stran ponovi tisto, kar je strnjeno povedano na levi strani, in to malo širše razloži. Še enkrat se za deva ponovi v pregledu, torej so najpomembnejši dogodki omenjeni trikrat. Na koncu knjige je imensko kazalo.

Kronika človeštva nas vodi po 1148 straneh, ki so varčno odmerjene od hrbta knjige do notranjih strani, kjer je že po nekaj straneh težko listati in prebrati tisto, kar je na skrajnem robu strani. Malo širši notranji robovi bi torej olajšali branje.

Obseg: od začetkov človeštva, torej ko se je imenovanje naših predhodnikov še končevalo na -pitek, do 7.5. 1995. Ramapitek je prvi iz skupine pračloveka, nato je šel razvoj strmo proti homo sapiensu. Prikazan je znanstveni pogled na nastanek človeške vrste, o katerem je neki anglikanski škof, davno je že tega, menil: "Darwin naj kar išče svoje prednike v živalskem vrtu, moji pa so blaženi v nebeškem raju." *Kronika* nam ne ponuja nobenega sprenevedanja o slabem izvoru

človeka, ki bi ga nekateri radi mistificirali in prikazali, kot da izhajamo iz boljše družine. Vsaj na začetku ni slutiti privilegiranega in superiornega položaja človeka glede na druge oblike življenja na našem planetu, ki nimajo tako razvitih umskih sposobnosti. Saj je že Kurt Vonnegut razkrinkal izvor vsega zla pri človeštvu: to so težki možgani, ki nas silijo v zapleteno razmišljanje in napeljujejo k samomorilskim, sebičnim, morilskim namenom. Za te se izkaže, da igrajo glavno vlogo v *Kroniki človeštva*.

Pred nami je register umorov, smrti, vojaških spopadov z najbolj krvavimi izidi, s političnimi in družbenimi spremembami. *Kronika človeštva* le ni tako črna, kot je videti na prvi pogled; človeštvo, ki je morilo in uničevalo, je hkrati doseglo tudi precejšnje uspehe. Številni izumi, iznajdbe, znanstvene in literarne stvaritve in še mnogo drugih sadov človeške ustvarjalnosti nas vsak s svojim datumom opozarjajo na pozitivno stran človekovih težkih možganov.

V antiki prevladujejo podatki o političnih premikih, o državnikih, filozofih, pesnikih, športnikih, v sodobnem svetu se jim pridružijo tudi člani britanske kraljevske družine (predvsem Fergie in Diana). Seveda so poslastice á la Fergie omejene na evropsko dogajanje, o podobnih dogodkih v Aziji, Afriki in Oceaniji ne izvemo. Te tri celine so v kroniki zastopane predvsem, kadar gre za večje politične spremembe ali za katastrofe, ki jih je povzročil človek ali narava. Evropsko-ameriški del človeštva se tako izkaže za pomembnejšega in zanimivejšega, kar je razumljivo, saj je knjiga namenjena ravno tem bralcem. A vendar se mi zdi naslov *Kronika človeštva* malce preveč visokoletič, ker velik del človeštva površno obravnava.

V *Kroniko človeštva* so uvrščena tudi različna besedila iz obravnavanih obdobj. Če pokukam v grško-rimsko antiko, me zmoti to, da nas Herodotove *Zgodbe* brez dodatnega komentarja popeljejo v zgodovino, kot so jo videle grške oči, se

pravi, da avtor dogodkov ne predstavlja ravno objektivno. Ne smemo pozabiti, da nam Herodot pripoveduje skozi ideološki filter, ki vse tuje, se pravi barbarske običaje razume po svojih grških merilih. Dostikrat nam avtorji *Kronike človeštva* ne dodajo še koščka konteksta, ki bi nam povedal, kako so razumeli podatke, ki jih navajajo. Ko Herodot pripoveduje o čaščenju bogov pri Perzijcih, to beremo kot citat brez konteksta; informacija, da Perzijci častijo živali kot bogove, pa je nepopolna, če obenem ne izvemo, da je bilo za Grke upodabljanje bogov znamenje civiliziranosti, le barbari se zadovoljujejo z "naravnimi" bogovi.

Osebe, ki so si zaslužile omembo v *Kroniki človeštva*, so predstavljene pod letnico njihove smrti. Za čas pred našim štetjem je to manj primeren način, saj niti ne vemo točne letnice smrti. Pri obravnavi antičnih avtorjev, za katere ne vemo, kdaj so se rodili in umrli, je uveljavljen primernejši način, da navajamo akmé, vrh njihovega ustvarjanja. V pričujoči knjigi se izkaže za najpomembnejše, da je nekdo umrl.

S stališča antropologije antičnih študij bi pripomnila, da je za pisce *Kronike človeštva* večina institucij in konceptov preteklega časa samoumevna in točno takšna, kot jih poznamo in razumemo zdaj, čeprav so iz oddaljenih obdobj. Grškega pesnika Arhiloha predstavijo kot subjektivnega pesnika, ne razlagajo pa tega, da subjektivni pesnik vse do obdobja romantike pomeni pesnika, ki piše v prvi osebi. V antiko preprosto ne smemo prenašati današnjih konceptov, pesmim, kjer je izjavljalec "jaz", ne smemo pripisati, da gre za osebno izpovedno liriko. Tudi iskrenost, ki jo pripišejo Sapfo, je šele romantična invencija, je del nove poetike intenzivnih čustev, ki vrejo iz pesnikove notranjosti. To, da je Sapfo pesnila svatovske pesmi, pomeni, da je za poroko svoje učenke spesnila ritualni spev; kdo bi ob tem pomislil, da zbor ob poroki poje in izpoveduje osebna iskrena čustva pesnice Sapfo? Neka druga teorija, nam-

reč tista o ustnem pesništvu, zagovarja stališče, da so Homer, Sapfo, Anakreon, Arhiloh in še vrsta drugih grških pesnikov iz arhaičnega obdobja le mitska imena, katerim so pripisovali pesmi, ki so nastale v tradiciji ustnega pesništva.

Kronika človeštva ne obravnava dogodkov poglobljeno in problemsko, ne navaja različnih teorij, ampak se odloča za eno razlago, ki je čimbolj ustaljena, bolj ali manj ustrezna. Poglejmo, kaj nam knjiga obljublja na prvi strani v uvodniku z naslovom Bralcu: "*Bralca Kronike vabimo, da z očmi sodobnika spremlja velike dogodke in procese v zgodovini človeštva – od začetkov do današnjih dni.*" Res je, kar nam obljubijo v uvodu, tudi dobimo: pogled na preteklost skozi današnja očala. Vendar avtorji prenašajo današnje razumevanje pojavov na preteklo tudi takrat, ko je to napačno.

Poglejmo, kako nam *Kronika človeštva* razgrne razumevanje in delitev časa v preteklosti s poudarkom na začetku zgodovine. Prva letnica v koledarskem delu knjige je 3000 pr. n. št. Naj omenim vsaj tri druge različice začetka zgodovine, časa ali sveta: bizantinsko štetje od leta 5509, judovski koledar se začne v letu 3761, rimski koledar v letu 753, vse seveda pred našim štetjem. Judovska zgodovina se začne s stvarjenjem sveta, začetkom vseh začetkov, čas se enakomerno in linearno pomika h končni točki na premici, k sodnemu dnevu. Rimski koledar se prične manj usodno, z mitsko ustanovitvijo mesta Rim. V grško-rimski antiki je bilo ciklično pojmovanje časa pomembnejše od linearnega, rimski čas se ne bo končal z določeno točko kot judovski. Dve različni pojmovanji časa sta v *Kroniki* predstavljeni, kot da bi šlo za nekaj istovetnega, samo z različnim izhodiščem.

Linearnost in enakomernost časa nam je težko razumeti, saj ista časovna doba različno dolgo traja za otroka kot za odraslega, za plezalca v gorah drugače kot za ribiča. Tudi rastlina najprej zelo hitro zraste, nato pa se skoraj zdi, da se je

razvoj skoraj ustavil. V *Kroniki človeštva* je čas predstavljen kot enakomeren, vsebinsko se vedno več dogaja proti koncu knjige. Če si obdobja v zgodovini razdelimo po urah dneva in se vse človeštvo "začne" ob polnoči (recimo tako, kot Jostein Gaarder razdeli zgodovino filozofskega mišljenja v Zofijinem svetu), potem ugotovimo, da so večerne ure človeškega dneva v *Kroniki* veliko bolj na temeljito opisane. Več izvemo o športnih dosežkih (predvsem nemških športnikov) in podrobnosti iz življenja slavnih ljudi, ki so zehali ob večeru človeštva. Tehtnost in zgodovinska raven *Kronikinih* podatkov je spremenljiva. Tako kot izvemo kak manj pomemben trač iz sodobnega sveta, nam knjiga postreže tudi s trači, pardon, mitskimi zgodbami iz antike, npr. da je iz "Herodotovih spisov znana zgodba, kako je pesnika (Ariona) rešil delfin". *Kronika človeštva* je mešanica znanstvenih in poljudnih dognanj, zgodovinsko pomembnih in manj pomembnih dogodkov. Ali kot je v uvodu drugače povedano: "*Knjiga prikazuje zmage in poraze, blišč in bedo zgodovine, dejanja cesarjev in kraljev, dela genijev in šušmarjev, pa tudi slasti in trpljenje ljudi v petih tisočletjih. Kronika človeštva je hkrati leksikonski priročnik in zanimivo branje, slikovna dokumentacija in podatkovnik obenem.*"

Fenomenološki čas je v *Kroniki* neusmiljeno razdeljen na enakomerne enote; tisto, kar se nam je zdelo posebno pomemben dogodek tudi v svetovnem merilu, je v *Kroniki* obravnavano tako kot vsi drugi dogodki ali pa je celo izpuščeno. Le kako razumejo aktivni udeleženci študentskega gibanja člančič o maju 1968, *Protestno gibanje proti kapitalistični ureditvi*, kjer izvemo, da je šlo za študentsko-delavsko gibanje v Franciji, Nemčiji in drugod po svetu (kje?), tudi v Ljubljani, Zagrebu in Beogradu. Dogajanje, ki je zaznamovalo življenja mnogih, se skriva med podatki o zimskih olimpijskih igrah, ki so bile tistega leta v Grenoblu, in o neodvisnosti republike Nauru v Oceaniji.

Dobra stran knjige je bogato slikovno gradivo, 3600 barvnih slik nas vodi po različnih svetovih. Pohvaliti je treba večino pregledne in jasne shematične prikaze npr. razporeditve vojaških sil ali politične moči. Kakovost zemljevidov niha, a nekateri so malo razmazani, kot če bi jih pogledali skozi očala s premočno dioptrijo. Posnetki krajev, umetnin, portreti slavnih ljudi nam približajo opisane dogodke. Martin Ivanič in Dušan Voglar sta *Kroniko človeštva* dopolnila z najnужnejšimi podatki o dogajanju na Slovenskem področju.

Knjiga nam je najbolj v pomoč, če hočemo na hitro najti kako letnico, si osvežiti spomin na avtorjeva najpomembnejša dela, potek katere izmed vojn, politična razmerja v kaki družbi, toda napak bi bilo jemati vse podatke za suho zlato. *Kronika človeštva* je stereotipen in konzervativen popis zgodovinskega dogajanja, ki ne skuša osvetliti in razložiti dogodkov z več strani, ampak le z drobcem iz zgodovinske učenosti. Mislim, da lahko najbolje sestavimo drobce zgodovine iz *Kronike človeštva* v celoto, če beremo francosko novo zgodovino oziroma zgodovinsko antropologijo; ti projekti se posvečajo predvsem vsakdanjemu življenju. Ne morem trditi, da v pričujoči knjigi ni sledu o vsakdanjem življenju v posameznih obdobjih, a ti opisi so odrinjeni na rob velikih dogodkov. Če nas zanima razvoj zasebnega življenja od antike do danes, je zanimivo branje Zgodovina zasebnega življenja (uredila Georges Duby in Philippe Ariès). Drug zanimiv projekt iz drugačnega testa je Zgodovina žensk na Zahodu (uredila Michelle Perrot in G. Duby) in Zgodovina družine (André Burguière, Christiane Klapisch-Zuber in drugi). V nasprotju s *Kroniko človeštva* so v naštetih knjigah zbrani avtorski članki, v katerih letnice rojstev in smrti niso tako v ospredju, ampak jih zanima razlaga posameznih institucij v zgodovini. Subjektivni pogled raziskovalca v delih iz nove zgodovine ni prepovedan, medtem ko *Kronika človeštva* zamolči svojo nujno sub-

jektivno interpretacijo in pristransko uporablja kot objektivno razlago. Avtorji nove zgodovine in zgodovinske antropologije opozarjajo tudi na institucije iz preteklosti, ki so navidez enake današnjim, a njihova semantika je popolnoma drugačna.

Zdi se mi, da bi se bilo najbolje razgledovati po preteklosti s *Kroniko* in zgolj z naštetimi zgodovinami institucij v preteklosti. A kaj bomo vzeli v roke, bo vplivalo tudi dejstvo, da imamo *Kroniko* v slovenskem prevodu, zgoraj naštete projekte pa je treba brati v tujih jezikih.

Darja [terrac]

Leonard Koren

WABI SABI for Artists

**Designers, Poets and Philosophers, Stone Bridge Press, ZDA, 1994
str. 95; cena USD 14.95**

Pojem WABI-SABI je silno težko definirati... je "lepota stvari v njihovi nepopolnosti, nestalnosti in nedovršenosti". Gre za vrsto japonske estetike, ki išče poezijo v grdih, nepomembnih stvareh, stran od svetlobe, v nejasnosti in prehodih. V tem smislu ima veliko skupnega z antiestetiko dade ali grunga. Vabi-sabi je časovno in intimno povezan z zenom in serviranjem čaja, ki sta bila stoletja značilnost japonske kulture.

Vabi-sabi je nasprotje zahodnega ideala lepote kot nečesa monumentalnega, spektakularnega in trajnega. V naravi to ni čas cvetenja in bohotenja, je čas začetka in odmiranja. Ni videz bujne rasti, veličastnih dreves in izjemnosti pokrajine, je estetika skritega, nepopolnega, nejasnega in kratkotrajnega. Videz, ki je tako subtilen in izmikajoč se, da je skoraj neviden za grob, vsakdanji pogled.

Leonard Koren je arhitekt in pisec o popularni japonski kulturi. V svoji drobni knjigi poskuša z analiziranjem, kodificiranjem, primerjanjem ter anekdotami in fotografijami razložiti vabi-sabi kot živo estetiko.

Vabi lahko pomeni:

- * način življenja, duhovna pot
- * ponotranjeno, subjektivno
- * filozofski konstrukt
- * dogodki v prostoru

Sabi lahko pomeni:

- * materialne stvari in literatura
- * povnanjeno, objektivno
- * estetski ideal
- * dogodki v času

Vabi-sabi ima svoj izvor v taoizmu in Čan budizmu, otožni kitajski poeziji in enobarvnem slikanju s tušem v devetem in desetem stoletju. Svoj dokončni videz in duh dobi v čajni ceremoniji. Okakurova

klasika Knjiga o čaju, ki je izšla v osemdesetih letih tudi na Hrvaškem (GHZ, 1984), evocira okus vabi-sabija, čeprav ga ne imenuje.

Približno v šestnajstem stoletju vabi-sabi dobi svojo razpoznavno estetsko formo po zaslugi Sena Rikjuja, ki je bil čajni mojster pri šogunu Nobunagi in njegovem nasledniku Hidejošiju. Rikju je naredil revolucijo v okusu: preusmeril je pozornost čajne ceremonije od razkošnega, v kitajskem porcelanu sijočega rituala k uporabi grobih, domačih posod in pohištva. Namesto banketne, z zlatimi listi okrašene čajne sobe je čajna ceremonija preselil v kmečko kočjo z njenimi grobimi, blatnimi zidovi, slamnato streho in leseno konstrukcijo. Zanimive so postale naravne, nekonvencionalne stvari. Kmalu se je duh vabi-sabija razširil onkraj sveta čajne ceremonije.

Sto let po Rikjujevi smrti je čajna ceremonija prenehala biti "umetnost" in je postala "Pot", način življenja in oblika duhovnega treninga. Po avtorju je vabi-sabi še vedno v središču čajne ceremonije, čeprav so "osebne sodbje in domišljija v veliki meri odstranjeni iz nje". To je seveda prednost za meditativno disciplino, lahko pa pomeni smrt za umetnost.

Kljub temu, da je bilo v zadnjem času na Japonskem nekaj poskusov (Kyoto Journal, 1991), da bi oživil vabi-sabi, je njegova prihodnost sama vabi-sabi. Korenova knjiga je "skromen, osebni korak k rešitvi tistega, kar je nekoč sestavljalo izreden in prepoznaven estetski univerzum". Avtor je prepričan, da je vabi-sabi nekaj živega in primerneza za ves svet in ne le artifakt za japonske kustose.

S svojo opremo sama knjiga dejansko predstavlja tisto, o čemer govori. S pravo izbiro papirja, skromnim sivim tiskom in postavitvijo stavka je prijetna in topla. Ovitek je primerno mračen – sivo-rjava naslovnica z odpadlim listom ter motno zeleno-črna zadnja stran s čajno skodelico. Knjiga je polna Korenovih fotografij, ki evocirajo duh vabi-sabija in so kot senca tekstu. Prikazujejo vabi-sabi